

دانشنامه جهان اسلام

د

داعی احمد بن ابراهیم - دکان

(۱۷)

زیر نظر

غلامعلی حداد عادل

معاون علمی

حسن طارمی راد

تهران ۱۳۹۱

اعمال رسولان، ۱: ۱۶، ۲: ۲۴-۳۵؛ رساله پولس رسول به رومیان، ۱: ۳-۴).

منابع: علاوه بر کتاب مقدس؛ پولس فغالی، *المحیط الجامع فی الکتاب المقدس و الشرق القديم*، جونیه، لبنان ۲۰۰۳؛

Saint Augustinus, *Cité de Dieu*, Paris 2000; James H. Charlesworth, *The Old Testament pseudepigrapha*, Garden City, N.Y. 1983-1985; *Dictionnaire encyclopédique de la Bible*, Turnhout, Belgium: Brepols, 2002; Theodor Nöldeke, *Histoire littéraire de l'Ancien Testament*, Paris 1873; Édouard Guillaume Eugène Reuss, *Le Psautier*, Paris 1873; Robert Young, *Analytical concordance to the holy Bible*, London 1953.

۱/ جورج خَوام /

۲) در منابع اسلامی. در عموم لغتنامه‌های مشهور عربی - اسلامی، دربارهٔ واژه «داوود» تنها آمده که نامی غیرعربی و غیرمهموز است (برای نمونه ← جوهری، ذیل «دود»؛ راغب اصفهانی؛ جوالیقی، ذیل ماده؛ ابن منظور، ذیل «دود») اما در منابع دیگر به عبری بودن آن اشارتی شده (← بیضاوی؛ مشهدی قمی، ذیل بقره: ۲۴۷) و گاهی نیز برای آن معنایی ذوقی ذکر کرده‌اند (← ابن بابویه، ص ۵۰؛ طریحی، ذیل «دود»). نام داوود پیش از ظاهر شدن در قرآن، در زبان عربی سابقه داشته و ظاهراً از منبعی آرامی - که نمی‌توان دربارهٔ یهودی یا مسیحی بودن آن اظهار نظر کرد - وارد زبان عربی شده است (برای تفصیل بیشتر در این باره و نیز دیگر نکات زبان‌شناختی راجع به واژه داوود ← هورویتس^۱، ص ۲۲-۲۳؛ جفری^۲، ص ۱۲۷-۱۲۸؛ د. اسلام، چاپ دوم، ذیل ماده).

بر اساس منابع اسلامی، نسب داوود با ده واسطه به یعقوب علیه‌السلام و از طریق او به ابراهیم علیه‌السلام می‌رسد (← ابن حبیب، ص ۵؛ طبری، تاریخ، ج ۱، ص ۴۷۶). به نوشته مقدسی (ج ۱، ص ۴۷۱) پس از سموئیل، پیامبری و پس از طالوت، پادشاهی به داوود رسید و این دو در وی جمع شد. گفته می‌شود وی حدود پانصد سال پس از موسی علیه‌السلام و ۱۲۰۰ سال پیش از عیسی علیه‌السلام پیامبر بنی‌اسرائیل شد (ابن قتیبه، ص ۵۷).

نام داوود شانزده بار در قرآن آمده است. آیات قرآن هم بر پیامبری و هم بر پادشاهی داوود دلالت دارد. از سویی، نام او در کنار نامهای پیامبران مشهور الهی ذکر شده (← نساء: ۱۶۳؛ انعام: ۸۴) و به اعطای زبور* به او تصریح شده (نساء: ۱۶۳؛ اسراء: ۵۵؛ نیز ← انعام: ۸۹) و از سوی دیگر، در نقل جنگ

بنی‌اسرائیل و فلسطینیان آمده است که داوود جالوت* را کشت و خدا به او پادشاهی (المُلک) و حکمت (الحکمة) عطا کرد (← بقره: ۲۵۱). گفتنی است در تفاسیر اسلامی، «الحکمة» را در آیهٔ اخیر به معنای نبوت دانسته‌اند (برای نمونه ← طبری؛ طوسی؛ زمخشری، ذیل آیه؛ قس مقاتل بن سلیمان، ذیل آیه، که آن را به معنای زبور دانسته است). در بسیاری از موارد یادکرد داوود در قرآن، به فضیلتی ممتاز برای او و برخورداری وی از موهبتی الهی اشاره شده است: خدا آهن را برای داوود نرم کرد و به او ساختن زره را تعلیم داد (← انبیاء: ۸۰؛ سبأ: ۱۰-۱۱)؛ کوهها و پرندگان را در تسبیح خدا با او همراه ساخت (انبیاء: ۷۹؛ سبأ: ۱۰؛ ص: ۱۸-۱۹)؛ به او و فرزندش، سلیمان، علمی بخشید که به موجب آن بر بسیاری از بندگان مؤمن خدا برتری یافتند (نمل: ۱۵؛ نیز ← انبیاء: ۷۹)؛ پادشاهی اش را محکم ساخت و به او فرزندی و توانایی داوری میان حق و باطل (فصل الخطاب) عطا کرد (ص: ۲۰). همچنین داوود فردی دارای قدرت (ذُو الْأَیْدِ) و بسیار بازگشت کننده به سوی خدا (اَوَاب) و نیز جانشین در زمین (خلیفه فی الارض) خوانده شده است (ص: ۱۷، ۲۶). سوره ص (صاد)، به جهت اشمال بر قصهٔ داوود، به نام سورهٔ داوود نیز خوانده شده (← ابن جوزی، ج ۷، ص ۹۶) و ظاهراً نام اخیر نزد برخی شناخته شده تر بوده است (← هبة‌الله بن سلامه، ص ۱۴۸؛ ابن جُزَی، ج ۲، ص ۲۰۱، ۴۴۶).

عبارات مختصر و اشارات اجمالی قرآن به داوود در بسیاری موارد، راه را برای ورود داستانها و افسانه‌های یهودی و مسیحی به برخی منابع اسلامی هموار کرد و صفحات متعددی از منابع تفسیری و تاریخی مسلمانان و، بارزتر از همه، کتابهای قصص‌الانبیای اسلامی به نقل داستانهای داوود اختصاص یافت. بخش عمده‌ای از داستانهای راجع به داوود در این منابع برگرفته از تورات و تفاسیر و عطفی کتاب مقدس (میدراش) و بخشهای داستانی تلمود (آگاده) و به نوعی تکرار یا بسط مطالب آنهاست که وَهْب بن مُنْبَه* (از یهودیان مسلمان شده در اوایل اسلام؛ متوفی ۱۱۰) در انتقال آنها به فرهنگ اسلامی نقش مهمی داشته است (> دایرة‌المعارف قرآن <، ذیل "David"; برای مروری گذرا بر برخی مضامین مشترک میان قرآن و کتاب مقدس دربارهٔ داوود ← ماسون^۳، ج ۱، ص ۵۱۲-۵۱۴). بخشهایی از زندگی داوود که در این منابع بیشتر به آنها توجه شده عبارت است از: نبرد وی با جالوت و نحوهٔ کشتن او؛ مناسبات داوود و طالوت پس از قتل جالوت و آنچه میان این دو گذشت؛ پادشاهی داوود و فضائل و مواهب خاصی که خدا پس از رسیدن به

1. Horovitz

2. Jeffery

3. *Encyclopaedia of the Qur'an*

4. Denise Masson

اوریا برای او به اندازه دیگر کشتگان جنگ بی‌تابی نکرد (ع مقاتل بن سلیمان؛ طبرسی؛ ابن جوزی؛ قرطبی، ذیل آیات). گفتنی است مقاتل بن سلیمان در تفسیر آیه ۳۸ سوره احزاب منظور از سنت الهی را همین ماجرا می‌داند و آن را با ازدواج پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و زینب (همسر زید) مقایسه می‌کند.

در مقابل، گروهی دیگر از مفسران و متکلمان اهل سنت و عالمان امامیه کل این ماجرا را ساختگی دانسته و این آیات را به نحوی دیگر تبیین کرده‌اند. به نظر انسان، این آیات ناظر به امتحانی الهی برای داوود و در نتیجه، آموزش راه و رسم قضا به اوست و هیچ ارتباطی با ماجرای ازدواج او ندارد (برای نمونه ع ابن‌حزم، ج ۴، ص ۳۹-۴۰؛ طبرسی؛ سیدقطب؛ طباطبائی، ذیل آیات). در نوشته‌های برخی متکلمان، به‌ویژه تألیفات مستقلی که در دفاع از عصمت پیامبران نوشته شده، به دقت و تفصیل درباره تفسیر این آیات بحث و گفتگو شده است. مؤلفان این آثار، چنین حکایتی را به جهت ناسازگاری با مقام نبوت و مخالفت با آموزه عصمت به کلی مردود شمرده و با استناد به ادله عقلی و نقلی، داوود را از ارتکاب هرگونه خطا و گناهی منزّه دانسته‌اند (برای دو نمونه گویا از آثار متکلمان شیعه و سنی در نقد و بررسی این مسئله به ترتیب ع علم‌الهدی، ص ۱۴۰-۱۴۸؛ فخررازی، ص ۴۸-۵۵). در نوشته‌های متأخر امامیه از عملی که به استغفار و توبه داوود انجامید با تعبیر «ترک اولی» یاد شده است (ع مجلسی، ج ۱۴، ص ۳۲ و پانویس ۴؛ سبحانی، ص ۱۷۰-۱۷۱؛ نیز برای تفصیل و تکمیل بحث و به‌ویژه دیدگاه عالمان شیعه در این باره ع بتشیع*).

در منابع حدیثی، بیشتر بر عبادت داوود تأکید شده و از نحوه نمازگزارای او، به‌ویژه، روزه‌داری او بسیار تمجید شده است. بنا بر حدیث نبوی، محبوب‌ترین نماز نزد خدا نماز داوود است که نیمی از شب را می‌خوابید، ثلث آن را به نماز می‌ایستاد و یک ششم باقیمانده را نیز می‌خوابید؛ و محبوب‌ترین روزه نزد خدا روزه داوود است که یک روز در میان روزه می‌گرفت (احمد بن حنبل، مسند، ج ۲، ص ۱۶۰؛ بخاری، ج ۲، ص ۴۴؛ مسلم بن حجاج، ج ۳، ص ۱۶۵). این نوع روزه‌داری در متون حدیثی شیعه و سنی به «روزه داوود» مشهور است که برترین نوع روزه‌داری دانسته شده و از بیشتر از آن نهی شده است (ع بخاری، ج ۲، ص ۲۴۵-۲۴۷؛ مسلم بن حجاج، ج ۳، ص ۱۶۲، ۱۶۶؛ کلینی، ج ۴، ص ۸۹-۹۰). همچنین در احادیث اسلامی، در تشویق تلاش برای کسب روزی بر این نکته تأکید شده است که داوود از طریق ساخت و فروش زره ارتزاق می‌کرد و از اموال بیت‌المال بی‌نیاز بود (ع بخاری، ج ۳، ص ۹؛ کلینی، ج ۵، ص ۷۴).

پادشاهی و پیامبری به او عطا کرد؛ ماجرای ارتکاب خطا و امتحان پیش‌آمده برای داوود و توبه او؛ خروج پسر داوود بر او در اواخر پادشاهی داوود؛ و بنای مسجدالاقصی (برای نمونه ع طبری، تاریخ، ج ۱، ص ۴۷۲-۴۸۵؛ ثعلبی، ص ۲۳۹-۲۵۵؛ سبط ابن‌جوزی، سفر، ج ۱، ص ۴۷۶-۴۹۲). در این منابع، یکایک این عناوین با استفاده از اطلاعات مأخوذ از کتاب مقدس و تفاسیر آن، با تفصیل فراوان و با ذکر دقیق جزئیات نقل شده به طوری که اشارات اجمالی قرآن در قالب قصص و اخبار و روایات تاریخی شاخ و برگ یافته و جای خالی اطلاعات و توضیحاتی که به هر دلیلی در قرآن نیامده، از این طریق پر شده است. مثلاً در برخی منابع، مشخصات ظاهری داوود از جمله رنگ پوست و چشم و حالت موی سر و محاسن او به دقت وصف شده (ع طبری، تاریخ، ج ۱، ص ۴۷۶؛ ثعلبی، ص ۲۲۴) و در جایی، از تعداد همسران او (ع مسعودی، ج ۱، ص ۶۳) و در منبع دیگری، درباره جزئیات وفات او (ع سبط ابن‌جوزی، سفر، ج ۱، ص ۴۹۱-۴۹۲) سخن رفته است. در کتابهای قصص الانبیا به زبان فارسی نیز مطالبی از این دست با رویکردی مشابه نقل شده است (ع نیشابوری، ص ۲۶۴-۲۸۱؛ بوشنجی، ص ۲۸۹-۳۰۷).

موضوعی که بیش از همه جلب نظر می‌کند ماجرای ازدواج داوود با بتشیع* و مسئله کلامی متعاقب آن است که بحثهای پردامنه‌ای درباره آموزه عصمت پیامبران در پی داشته است. بر اساس داستانی که در عهد عتیق آمده است، داوود به گناه رابطه نهانی با بتشیع و زمینه‌سازی برای مرگ همسر او آلوده شد و پس از آنکه ناتان او را به گناهش توجه داد، اعتراف و توبه کرد (ع بخش اول مقاله). گروهی از مفسران اهل سنت، ذیل آیات ۲۱ تا ۲۵ سوره ص - که بر ابتلای داوود به آزمایشی الهی و در نتیجه توبه و استغفار او دلالت دارد - رویدادی شبیه این ماجرا را البته با اختلافاتی نسبتاً اساسی نقل کرده و این آیات را ناظر به نكوهش داوود به سبب وقوع این رویداد دانسته‌اند، با این تفاوت درخور توجه که در روایت اینان، به خلاف روایت یهودی، هرگز از رابطه نامشروع داوود با بتشیع پیش از ازدواج سخن نرفته است. این گروه که ارتکاب گناه صغیره را برای پیامبران مجاز می‌شمارند (ع عصمت*)، منعی در پذیرش ارتباط این ماجرا با آیات سوره ص ندیده‌اند اما در بیان سبب سرزنش داوود یا دلیل استغفار او وجوه گوناگونی ذکر کرده‌اند که با روایت یهودی کاملاً متفاوت است؛ از جمله برخی از آنان گفته‌اند که اوریا خواستگار بتشیع بود نه همسر او و داوود نباید با در میان بودن اوریا، از آن زن خواستگاری می‌کرد؛ یا به گفته برخی دیگر، داوود در کشته شدن اوریا در میدان جنگ دستی نداشت و بدان جهت سرزنش شد که هنگام شنیدن خبر مرگ

لقمان حکیم باداود (ج ۲، دفتر ۳، بیت ۱۸۴۲-۱۸۵۴) و عزم داوود بر بنای مسجدالاقصی (ج ۲، دفتر ۴، بیت ۳۸۸-۴۰۵) اختصاص داده است (دربارۀ این دو حکایت ← فروزانفر، ص ۱۰۶-۱۰۷، ۱۳۰-۱۳۱).

منابع: علاوه بر قرآن و کتاب مقدس. عهد عتیق؛ ابن بابویه، معانی الاخبار، چاپ علی اکبر غفاری، قم ۱۳۶۱ ش؛ ابن جوزی، التسهیل لعلوم التنزیل، چاپ عبداللّه خالدی، بیروت [؟/۱۹۹۵/۱۴۱۶]؛ ابن جوزی، زادالمسیر فی علم التفسیر، بیروت ۱۹۸۴/۱۴۰۴؛ ابن حبیب، کتاب المَحَبَّر، چاپ ایلزه لیشتن اشتتر، حیدرآباد، دکن ۱۹۴۲/۱۳۶۱، چاپ افست بیروت [بی تا]؛ ابن حزم، الفصل فی الملل و الاہواء و النحل، چاپ محمد ابراهیم نصر و عبدالرحمان عمیره، بیروت ۱۹۸۵/۱۴۰۵؛ ابن عربی، فصوص الحکم، و التعليقات علیہ بقلم ابوالعلاء عفیفی، تهران ۱۳۶۶ ش؛ ابن قتیبه، کتاب المعارف، چاپ ثروت عکاشه، قاهره ۱۹۶۹؛ ابن قدامه، کتاب التّوابعین، چاپ جورج مقدسی، دمشق ۱۹۶۱؛ ابن مبارک، کتاب الزهد و بلیه کتاب الرقائق، چاپ حبیب الرحمان اعظمی، بیروت [بی تا]؛ ابن منظور، ابونصر سراج، کتاب السمع فی التصوف، چاپ ریتولد الین نیکلسون، لیدن ۱۹۱۴، چاپ افست تهران [بی تا]؛ احمد بن حنبل، کتاب الزهد، چاپ محمد جلال شرف، بیروت ۱۹۸۱؛ همو، مسند الامام احمد بن حنبل، بیروت: دارصادر، [بی تا]؛ محمد بن اسماعیل بخاری، صحیح البخاری، [چاپ محمد ذهنی اقدی]، استانبول ۱۹۸۱/۱۴۰۱، چاپ افست بیروت [بی تا]؛ ابوالحسن بن هیصم بوشنجی، قصص الانبیاء، ترجمۀ محمد بن اسعد بن عبداللّه حنفی تستری، چاپ عباس محمدزاده، مشهد ۱۳۸۴ ش؛ عبداللّه بن عمر بیضاوی، انوار التنزیل و اسرار التأویل: المعروف بتفسیر البیضاوی، مصر ۱۳۳۰، چاپ افست بیروت [بی تا]؛ احمد بن محمد ثعلبی، قصص الانبیاء، المسمی عرائس المجالس، بیروت: دارالمعرفة، [بی تا]؛ موهوب بن احمد جوایفی، المعرب من الکلام الاعجمی علی حروف المعجم، چاپ احمد محمد شاکر، [قاهره] ۱۹۶۹/۱۳۸۹؛ اسماعیل بن حماد جوهری، الصحاح: تاج اللغة و صحاح العربیة، چاپ احمد عبدالغفور عطار، بیروت [بی تا]، چاپ افست تهران ۱۳۶۸ ش؛ شمس الدین محمد حافظ دیوان، چاپ محمد قزوینی و قاسم غنی، تهران ۱۳۶۹ ش؛ بدیل بن علی خاقانی، دیوان، چاپ ضیاءالدین سجادی، تهران ۱۳۷۸ ش؛ حسین بن محمد راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، چاپ صفوان عدنان داوودی، دمشق ۱۹۹۲/۱۴۱۲؛ زمخشری؛ جعفر سبحانی، عصمة الانبیاء فی القرآن الکریم، قم ۱۴۲۰؛ سبط ابن جوزی، مرآة الزمان فی تاریخ الاعیان، سفر ۱، چاپ احسان عباس، بیروت ۱۹۸۵/۱۴۰۵؛ سیدقطب، فی ظلال القرآن، بیروت ۱۹۶۷/۱۳۸۶؛ طباطبائی؛ طبری؛ طبری، تاریخ (بیروت)؛ همو، جامع؛ فخرالدین بن محمد طریحی، مجمع البحرین، چاپ احمد حسینی، تهران ۱۳۶۲ ش؛ طوسی؛ محمد بن ابراهیم عطار، اسرارنامه عطار، چاپ محمدرضا شفیع کدکنی، تهران ۱۳۸۶ ش الف؛ همو، مصیبت نامه عطار، چاپ محمدرضا شفیع کدکنی، تهران ۱۳۸۶ ش ب؛ همو، منطق الطیر، چاپ محمدرضا شفیع کدکنی، تهران ۱۳۸۳ ش؛ علی بن حسین علم الهدی، تنزیه الانبیاء، چاپ فاطمه قاضی شعاع، تهران ۱۳۸۰ ش؛ محمد بن محمد غزالی، احیاء

در منابع متقدم دیگری که رنگ و بویی صوفیانه دارند، اخباری مستند به اقوال صحابه و تابعین درباره داوود گردآمده که در آنها دو نکته قابل تشخیص است: نخست، بیان نصایحی اخلاقی و مواعظی حکمی که در قالب وحی بر داوود نازل شده و در آغاز آنها غالباً عبارت «أَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ دَاوُدَ» آمده است (← ابن مبارک، ص ۱۶۱-۱۶۲، ۱۶۴؛ احمد بن حنبل، کتاب الزهد، ص ۱۳۵-۱۴۱)؛ در منابع متأخرتر صوفیان نیز مطالبی از این قبیل آمده (برای نمونه ← قشیری، ص ۲۴۹، ۳۳۰، ۵۲۸) و حتی حدیث مشهور «كُنْتُ كَنزًا مَخْفِيًّا» از جمله مطالب وحی شده به داوود تلقی شده است (← نجم الدین رازی، ص ۴۵؛ نیز ← عطار، ۱۳۸۶ ش الف، ص ۱۵۹)؛ نکته دوم و مهم تر آنکه در این اخبار اوصافی برای داوود ذکر شده که بی شباهت به صوفیان نیست (← ابن مبارک؛ احمد بن حنبل، کتاب الزهد، همانجاها). گفتنی است در این منابع ماجرای خطای داوود و امتحان متعاقب آن پذیرفته و نقل شده و بخشی از تضرع و گریه های طولانی داوود در درگاه خدا و توبه او ناشی از همین موضوع دانسته شده است (← ابن مبارک، ص ۱۶۳؛ احمد بن حنبل، کتاب الزهد، ص ۱۳۵-۱۳۷). ابن قدامه (متوفی ۶۲۰) نیز در کتاب التّوابعین (ص ۱۳-۱۷) ماجرای توبه داوود را به تفصیل ذکر کرده است.

در متون کلاسیک تصوف، به پیروی از احادیث نبوی، از روزه داوود تمجید شده (← ابونصر سراج، ص ۱۶۳؛ هجویری، ص ۴۷۰) و بیش از آن، به صوت نیکوی او توجه شده و درباره تأثیر آواز او در شنوندگان اخباری افسانه گونه نقل شده است، از جمله اینکه وقتی داوود زیور می خواند از میان جماعتی که برای شنیدن آواز او گرد می آمدند، نزدیک به چهارصد یا هفتصد تن جان می باختند (← ابونصر سراج، ص ۲۶۸؛ قشیری، ص ۴۷۰؛ هجویری، ص ۵۸۷). غزالی (ج ۲، ص ۲۹۵) با اشاره به همین مطلب، صوت نیکوی او را حجتی بر اباحه سماع می داند.

همچنین ابن عربی در فصوص الحکم (ج ۱، ص ۱۶۰-۱۶۶) قصی را به داوود اختصاص داده و آیات راجع به او را بنا بر روش عرفا تأویل کرده است.

در شعر فارسی، به ویژه اشعار عرفانی، نیز نام داوود و مواهب و خصایص او بازتاب یافته است. زره بافی، صوت و لحن خوش، و گریه و ناله داوود در محضر خدا از جمله مضامین مورد توجه در این اشعار است (← خاقانی، ص ۸۷، ۱۰۱، ۴۰۸، ۸۲۶، ۸۲۸؛ عطار، ۱۳۸۳ ش، ص ۲۴۱، ۲۶۱؛ همو، ۱۳۸۶ ش ب، ص ۳۸۴-۳۸۵؛ حافظ، ص ۳۴۲). عطار (۱۳۸۶ ش الف، ص ۱۱۰، ۱۳۸۳ ش، ص ۲۶۵) از کتاب داوود با تعبیر «زیور عشق» یاد کرده است (نیز ← حافظ، ص ۳۷۸). مولوی نیز در مثنوی معنوی ابیاتی را به موضوعاتی چون ملاقات

در ادرنه بنا کرد که با ۲۵۵ متر طول، دارای ۱۲۴ مغازه، یک تالار ورودی و پلکانی خوش ساخت است (گودوین^۵، ص ۲۶۹-۲۷۰). او در ۹۹۰ از چاووشان دربار عثمانی (درگاه مُعلی) گردید (راجرز، ص ۵۲) که منصبی دیوانی و دور از زمینه کاری او بود (چاووش^{*}). در ۹۹۱ به همراه چهارصد نجار بازسازی پلی قدیمی را برعهده گرفت (د.ا.د. ترک، ذیل ماده) و در مقام مهندس نظامی در حمله عثمانیها به ایران شرکت کرد (دایرةالمعارف هنر و معماری اسلامی گرو و، همانجا). در ۹۹۲ مأمور سنگفرش کردن گذرگاههای استانبول شد. داوودآغا در نبود سنان هنگام سفر حج، ساخت مسجد قیزلرآغاسی را ادامه داد (راجرز، همانجا). از کارهای منسوب به داوودآغا، ساخت «خاص اوده» یا تختگاه (اتاق تختشاهی) و حمامی در قصر طویقایی سرای، بنا شده در ۹۹۳، است (گودوین، ص ۳۳۸). پس از مرگ سنان (۹۹۶) محمدسوم (حک: ۹۷۴-۹۸۲) و سپس مراد سوم (حک: ۹۸۲-۱۰۰۳) داوودآغا را به سمت معمار سلطنتی برگزیدند (افندی، ص ۷۱؛ د.ا.د. ترک، همانجا). در این مقام، اجرای فرمانهای شاهانه مبنی بر ساخت و ساز بناها، نظافت خیابانها و تصفیه خانه های آب، و اعزام معماران به جنگ از کارهای وی بود (گودوین، ص ۳۳۹). داوودآغا در صفر ۱۰۰۷ درگذشت (راجرز، همانجا).

از داوودآغا نقشه ای در بایگانی کاخ طویقایی سرای موجود است که در آن آبراهه ها، میزان آب و بناهای قدیم و جدید در محدوده حصار شهر استانبول نشان داده شده است (همان، ص ۱۷، ۱۹). از دیگر کارهای منسوب به وی بنای مسجد دو طبقه مسیح محمدپاشا، نایب السلطنه مصر و وزیراعظم مراد سوم، در استانبول است که در ۹۸۴ به شیوه سنان روی تپه ساخته شده و رواقی دوقسمتی و مناره ای بلند دارد. کاشی کاریهای اطراف پنجره های بزرگ و کنده کاری از تزیینات این بناست (اردوغان، ص ۱۸۸؛ گودوین، ص ۲۷۰). داوودآغا در ۱۰۰۲ بقعه یمن فاتحی سنان پاشای صدراعظم را در کنار مسجد سلطان بایزید در استانبول برپا کرد. مدرسه کوچک بقعه که از آن به منزله مسجد نیز استفاده می شد، کنار ورودی حیاط است. سبیلی (سقاخانه ای) با مشبکهای سنگی مرمری در این بنا ساخته شده و تزیینات بقعه از تزیینات بناهای دوره سنان بیشتر است. داوودآغا بنای اینجیلی (مروارید) کوشک در استانبول را در ۹۹۷ ساخت که جز کاشی کاریهای آن، چندان اثری از آن نمانده است (گودوین، ص ۳۳۷-۳۳۸؛ اردوغان، ص ۱۹۰). مهم ترین کار او آغاز ساخت مقبره مراد سوم در گورستان

علوم الدین، بیروت ۱۹۸۶/۱۴۰۶؛ محمدبن عمر فخررازی، عصمة الانبیاء، حمص: المكتبة الاسلامية، [بی تا]. بدیع الزمان فروزانفر، مأخذ قصص و تمثیلات مثنوی، تهران ۱۳۴۷ ش؛ محمدبن احمد قرطبی، الجامع لاحکام القرآن، چاپ محمدابراهیم حنفناوی و محمود حامد عثمان، قاهره ۲۰۰۷/۱۴۲۸؛ عبدالکریم بن هوازن قشیری، الرسالة القشیریة، چاپ عبدالحلیم محمود و محمودبن شریف، قاهره [بی تا]. چاپ افست قم ۱۳۷۴ ش؛ کلینی؛ دین ماسون، قرآن و کتاب مقدس: درون مایه های مشترک، ترجمه فاطمه سادات تهامی، تهران ۱۳۸۵ ش؛ مجلسی؛ مسعودی، مروج (بیروت)؛ مسلم بن حجاج، الجامع الصحیح، بیروت: دارالفکر، [بی تا]؛ محمدبن محمدرضا مهدی قمی، تفسیر کنزالدقائق و بحرالعراشب، چاپ حسین درگاهی، تهران ۱۳۶۶-۱۳۷۰ [ش]؛ مقاتل بن سلیمان، تفسیر مقاتل بن سلیمان، چاپ عبداللّه محمود شحاته، [قاهره] ۱۹۷۹-۱۹۸۹؛ مظهرین طاهر مقدسی، آفرینش و تاریخ، مقدمه، ترجمه و تعلیقات از محمدرضا شفیع کدکنی، تهران ۱۳۷۴ ش؛ جلال الدین محمدبن محمد مولوی، مثنوی معنوی، تصحیح رینولد الین نیکلسون، چاپ نصرالله پورجوادی، تهران ۱۳۶۳ ش؛ عبداللّه بن شاهاور نجم الدین رازی، کتاب منارات السائرين و مقامات الطائرين، چاپ سعید عبدالفتاح، قاهره ۱۹۹۳؛ ابراهیم بن منصور نیشابوری، قصص الانبیاء، چاپ حبیب یغمایی، تهران ۱۳۸۲ ش؛ هبة اللّه بن سلامه، الناسخ و المنسوخ من کتاب اللّه عز و جل، چاپ زهیر شاویش و محمد کنعان، بیروت ۱۹۸۶/۱۴۰۶؛ علی بن عثمان هجویری، کشف المحجوب، چاپ محمود عابدی، تهران ۱۳۸۳ ش؛

Et², s.v. "Dāwūd" (by Rudi Paret); Encyclopaedia of the Qur'an, ed. Jane Dammen McAuliffe, Leiden: Brill, 2001-2006, s.v. "David" (by Isaac Hasson); Josef Horowitz, *Jewish proper names and derivatives in the Koran*, Hildesheim 1964; Arthur Jeffery, *The foreign vocabulary of the Qur'an*, Baroda 1938.

/ مهرداد عباسی /

داوودآغا، معمار دوره عثمانی در سده دهم. از تاریخ تولد وی اطلاعی در دست نیست، اما ظاهراً مسیحی زاده و عضوینی چری^{*} بود (پاپادوپولو^۱، ص ۵۴۸؛ دایرةالمعارف هنر و معماری اسلامی گرو و^۲، ذیل ماده) و نزد سنان^{*} معماری آموخته بود. وی در ۹۸۳ به عنوان معمار، مأمور مرمت و نگهداری کاخهای قدیم و جدید (راجرز^۳، ص ۲۵) و مطابق احکام سال ۹۸۴ ناظر آبراهه ها و پلها شد (اردوغان^۴، ص ۱۸۱، ۱۹۴، ۱۹۷-۲۰۲). در ۹۸۵ از کارکنان معمار سنان در بخش معماری شد (راجرز، ص ۲۴). داوودآغا در ۹۸۸ بازار سرپوشیده پینه دوزان و راسته کفاشان را در کنار مسجد سلیمیه

1. Papadopoulos

2. *The Grove encyclopedia of Islamic art and architecture*

3. Rogers

4. Erdogan

5. Goodwin